

PRESEK

List za mlade matematike, fizike, astronome in računalnikarje

ISSN 0351-6652

Letnik 22 (1994/1995)

Številka 5

Strani 272-274

Marijan Prosen:

OSLA

Ključne besede: astronomija, ozvezdja, zvezdne kopice, Rak, Jasli, Severni osel, Asellus Borealis, Južni osel, Asellus Australis.

Elektronska verzija: <http://www.presek.si/22/1232-Prosen.pdf>

© 1995 Društvo matematikov, fizikov in astronomov Slovenije

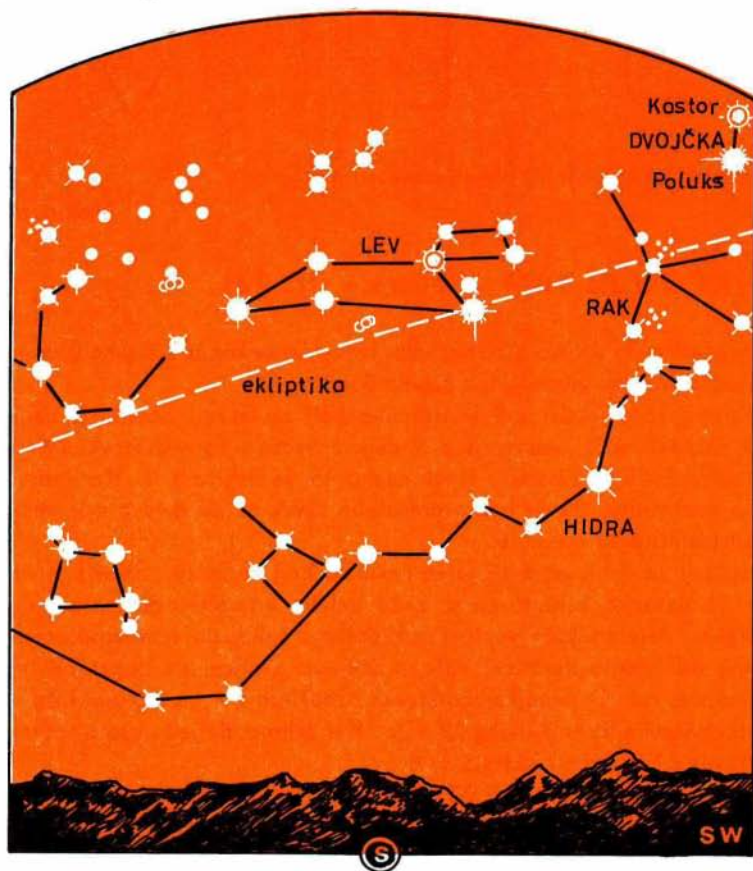
© 2010 DMFA - založništvo

Vse pravice pridržane. Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez poprejšnjega dovoljenja založnika ni dovoljeno.

ASTRONOMIJA

OSLA

Ozvezdje Rak sestavljajo same šibke zvezde. Samo ozvezdje je zelo nerazločno, zato ga težko razpoznamo. Če pa se dobro pripravimo na opazovanje in smo vztrajni, ga v jasni brezlučni spomladanski noči izsledimo med ozvezdema Lev in Dvojčka.

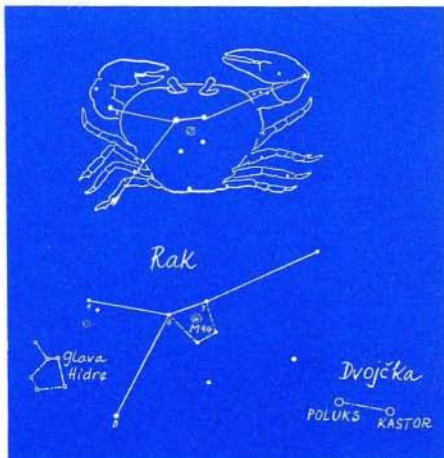

Sredina aprila pozno zvečer

Slika 1. Lega ozvezdja Rak na spomladanskem nebu. Z dobro pripravo ali nekaj izkušenj ga izsledimo približno na sredini med zvezdo Regulus (α Leva) in zvezdama Kastor in Poluks (Dvojčka).

V ozvezdju Rak leži zelo znana zvezdna kopica *Jasli* (M 44). To je ena najlepših razsutih ali odprtih zvezdnih kopic. Tisti z zelo ostrim vidom jo utegnejo videti s prostim očesom, sicer pa jo dobro vidimo že z manjšim lovskim daljnogledom, v močnejšem daljnogledu pa je videti prav sijajna. V njej lahko naštejete od 30 do 40 zvezd. Fotografija jih pokaže še dosti več.

Stari astronomi so to kopico imeli za zvezdo, res da bolj razmazano. V zvezdnem katalogu velikega tadžikistanskega pesnika in astronoma Omarja Hajjama (ok. 1040 do 1123) so to "zvezdo" poimenovali kot *Srednja pega na oklepu* (Raka). Šele Galilei je okoli 1610 s svojim preprostim daljnogledom ugotovil, da je tam skupina zvezd. V njej je naštel 36 zvezd.

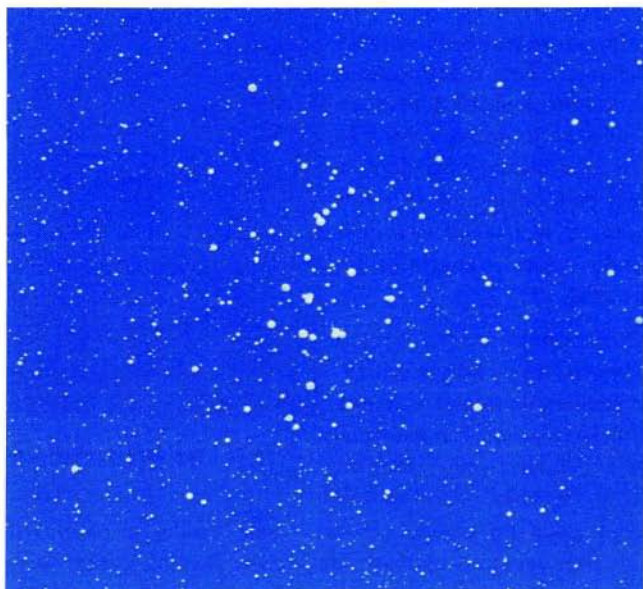

Slika 2. Lega Jasli in obeh Oslov v ozvezdju Rak.

V slovenščino je ime Jasli prišlo iz posrednega prevoda grške besede *Fatnes* v latinsko *Praesepe*, kar pomeni krmilnica (korito za živino) ali jasli. Tako poimenovanje je prav smiselno, saj v bližini Jasli ležita dve zvezdi Gama in Delta Raka, imenovani *Osla*. Oba naj bi se hranila pač pri jaslih. Zvezdo Gama pogosto imenujejo tudi Severni osel, zvezdo Delta pa Južni osel, obe pa tudi Osel in Oslica. Kako sta Osla prišla na nebo, pripoveduje naslednja mitološka zgodba.

Bogu vina, vinogradništva in veselja Dionizu je pijača tako zmešala glavo, da je ponorel. Da bi se pozdravil, se je odpravil v Zevsovo svetišče. Pot, po kateri je šel, ga je pripeljala do obsežnega močvirja. Razmišljal je, kako bi prišel čez, da si ne bi zmočil nog. V bližini sta se pasla osla. Eden od njiju ga je prostovoljno poneseł čez. V zahvalo za to uslugo je sončni bog Apolon, ki je bil zelo naklonjen Dionizu, spremenil oba osla v zvezdi. Postavil ju je na nebo v bližino nebesne krmilnice, da bi bila za večno preskrbljena s hrano.

Severni osel (*Asellus Borealis*) in Južni osel (*Asellus Australis*) sta torej dve zvezdi blizu zvezdne kopice Jasli, ki v tej zgodbi predstavlja krmilnico, pri kateri naj bi se osla hranila.

Slika 3. Zvezdna kopica M 44 - Jasli, ki leži v sredini ozvezdja Rak. Od nas je oddaljena dobrih 500 svetlobnih let. V zelo jasnih nočeh brez Lune jo je mogoče videti s prostim očesom kot drobno, komaj vidno svetlobno pegico. Opazujte to prelepo kopico z daljnogledom in poskusite izslediti Osla.

Namen prispevka je spodbuditi k opazovanju zvezdnega neba. Zato predlagamo, da poskusite najprej:

- s prostim očesom izslediti ozvezdje Rak (če vam to uspe, vam že čestitam);
- nato z daljnogledom opazovati prekrasno zvezdno kopico Jasli (če vam uspe še prešteti kakih 20 zvezd v njej, ponovno čestitam)
- in končno z daljnogledom izslediti oba Osla (če pa vam še to uspe, ste že strokovnjak v opazovalni astronomiji).

Vsa tri predlagana opazovanja so res nekoliko zahtevna, vendar jih ni težko izvesti, če se ravnate po napotkih, navedenih v tem prispevku, ste zavzeti in imate veselje do raziskovanja.

Marijan Prosen